

Στο Μουζάκι της Καρδίτσας ο ταξιδιώτης εντυπωσιάζεται από την όμορφη κοιλάδα του Πάμισου ποταμού, τη σπηλιά που γεννήθηκε ο Καραϊσκάκης, καθώς και το πανέμορφο βυζαντινό φρούριο του Φαναρίου. Ο προσεκτικός ταξιδιώτης όμως μπορεί να εντοπίσει και δυο άλλες κρυμμένες ομορφιές που συναρπάζουν και ελκύουν με την εντυπωσιακή θέση τους το ενδιαφέρον του. Είναι τα χωριά του Ελληνόπτργου και του Ελληνόκαστρου, το καθένα από τα οποία διαθέτει στην κορφή του λόφου που τα περιβάλλει κι από ένα ερειπωμένο αρχαίο κάστρο.

Το καθένα ωστόσο έχει διαφορετικό προσανατολισμό. Ενώ ο Ελληνόπτργος βλέπει στον Θεσσαλικό κάμπο, το Ελληνόκαστρο αγναντεύει το ορεινό ανάγλυφο της Καζάρμας.

Από τον Ελληνόπυργο στο Ελληνόκαστρο

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Το κιόσκι και το εξωκλήσι του Προφήτη
Ηλία στο τέρμα του δασικού δρόμου
Ελληνόκαστρου – Κάστρου.

Κάποτε περνώντας από τα Άγραφα ο Άγγλος περιηγητής Κρίστοφερ Γουέρντσγουορθ μαγεμένος από τη μικτή ημιορεινή, ορεινή και αλπική ζώνη της περιοχής την αποκάλεσε “Ελβετία της Ελλάδας”. Βέβαια ο άγγλος κατάφερε να διασχίσει ολόκληρο το διχαστικό τόξο της οροσειράς που και σήμερα θεωρείται δύσκολο έργο.

Προσωπικά πιστεύω ότι αδικεί την περιοχή με το να την αποκαλεί Ελβετία, όπως την αδικούν και όλοι όσοι έχουν μια κάποια μικρή ή μεγάλη σχέση με έναν συγκεκριμένο τόπο ή τοπίο των Αγράφων. Και τούτο διότι τα Άγραφα είναι ένας ενιαίος ανεξάρτητος και πολυσιχιδής ορεινός όγκος, συνέχεια βέβαια της οροσειράς της Πίνδου με την οποία ωστόσο τη χωρίζει σημαντική ορογενετική σύσταση. Αν και τα δυο βουνά αναδύθηκαν από την ίδια Τάφρο της Πίνδου, η οροσειρά των Αγράφων διαφοροποιήθηκε σημαντικά με αποτέλεσμα να διχαστεί σε ζώνες χλωρίδας και βλάστησης εντελώς διαφορετικές που δεν μπορεί κανείς εύκολα να εντοπίσει.

Η ζώνη λοιπόν των Αγράφων, η οποία αρχίζει από το χάσμα του Πάμισου ποταμού, μετά τον Κόζιακα και έχοντας όριο την κωμόπολη του Μουζακίου, αναπτύσσεται σταυροειδώς σχηματίζοντας πολλές αλλά όχι μεγάλες κορυφές και διαφορετικά ορογενετικά συστήματα, γι αυτό και σήμερα οι περιβαλλοντολόγοι - σχεδιαστές ορεινού πεδίου τη χωρίζουν σε **Βόρεια, Δυτικά** και **Νότια Άγραφα**. Η ορεινή ζώνη των Αγράφων, σε γενικές γραμμές, κλείνεται από τέσσερα ποτάμια, τον **Αχελώη** δυτικά, τον **Αγραφιώτη** νότια, τον **Ταυρωπό** ανατολικά και τον **Πάμισο**, βόρεια. Ο Κόζιακας, μαζί με τις τρεις κορυφές της Νεράιδας που αποκαλούν βουνά της Νότιας Πίνδου αποτελούν τις απολήξεις του Πινδαίου τόξου χωρίζοντας τις δυο ορεινές ζώνες (Αγράφων και Πίνδου) σε ζώνες διαφορετικής επικράτειας, δομής και σύστασης.

Η κίνησή μας, αυτή τη φορά, θα επικε-

ντρωθεί στον βόρειο άξονα των Αγράφων με πύλη εισόδου το **Μουζάκι** και περιφερειακή διάσχιση ενός σχετικά άγνωστου ημιορεινού όγκου που δεν έχει κάποιο ξεχωριστό όνομα.

Αν άνοιγε κανείς το χάρτη - αναλυτικό χάρτη - κι έβλεπε την περιοχή του Μουζακίου, θα παρατηρούσε ότι τα γνωστά και τονισμένα γύρω από αυτή σημεία είναι το χωριό Μαυρομάτι και η σπηλιά, στην οποία φέρεται ότι γεννήθηκε ο Καραϊσκάκης, το Φανάρι με το βυζαντινό κάστρο και ο ποταμός Πάμισος που διαρρέει τη χαράδρα του Μουζακίου. Άντε και η Μονή του Αγίου Γεωργίου, στην οποία εμόνασε η μάνα του ήρωα της επανάστασης πριν αποσυρθεί στο σπήλαιο έξω από το μοναστήρι για να ξεγεννήσει.

Αν πάλι έβλεπε το κλασικό ανάγλυφο της περιοχής όπως διαμορφώνεται με

Άποψη του λόφου της Πορτής, της βραχώδους κορυφογραμμής του Ελληνόπυργου και της κοιλάδας του Πάμισου ποταμού από την κορυφή του Ελληνόκαστρου.

τις ισοϋψείς των ανώμαλων διαστάσεων ορεινής κλίμακας θα ήταν δύσκολο να παρατηρήσει δυο περίεργα ονόματα που πλαισιώνουν το ορεινό ανάγλυφο γύρω από το Μουζάκι. Θα έπρεπε να είναι πολύ προσεκτικός και να δοκιμάσει τις αντοχές και τις δυνάμεις του σε μια μικρή περιπέτεια, ώστε να αποκαλύψει τη γεωφυσική ταυτότητα των δυο αυτών χωρικών ενοτήτων που φέρουν τα ονόματα **Ελληνόπυργος** και **Ελληνόκαστρο**.

Και οι δυο αυτοί οικισμοί βρίσκονται σε χαρακτηριστικά σημεία του αντικρινού ορεινού αντερείσματος της περιοχής Μουζακίου, με τη διαφορά πως ο ένας προσανατολίζεται στο θεσσαλικό κάμπο, ενώ ο άλλος προσβλέπει στον ορεινό

όγκο των Δυτικών Αγράφων. Κι όμως είναι τόσο κοντά ο ένας στον άλλον. Ωστόσο τα χωρίζει ένα αδιάβατο χάος.

Το ιδιαίτερο βέβαια χαρακτηριστικό των δυο αυτών οικισμών αφορά στις κορυφές των βουνίσιων λόφων τους που υψώνονται αγέρωχα λίγο πάνω από αυτούς με επιβλητικά κυκλώπεια βράχια που τάχουν στοιβάξει εκεί κάποιοι ανώνυμοι γίγαντες της κλασικής ελληνικής περιόδου... Άγνωστο για ποιο λόγο... Ακούγεται πάντως παράξενο, μα είναι ακόμη πιο παράξενο αλλά σημαντικό να περπατήσεις ένα τόσο δύσβατο, βραχώδες και σκληροτράχηλο ανάγλυφο για να τ' ανακαλύψεις.

Κι αυτό σ' έναν τόπο επιβλητικά θεαματικό και συναρπαστικά ωραίο. Πού; Μα

Το άριστα διατηρημένο τείχος του φρουρίου στο Φανάρι.

στο Μουζάκι Καρδίτσας, λίγο έξω από την όμορφη αυτή Καρδιτσιώτικη πόλη των Αγράφων.

Ο Ελληνόπυργος είναι ένα εντυπωσιακό χωριό χωμένο στις δασωμένες υπώρειες του βουνού **Καψούνα**. Που ενώ δεν φαίνεται από πουθενά, αντικρίζει τη θεσσαλική λεκάνη, ενώ το Ελληνόκαστρο, εξίσου εντυπωσιακό ορεινό χωριό, είναι επίσης κρυμμένο στην πίσω πλευρά του ίδιου ορεινού εξάρματος που βλέπει την **οροσειρά των Αγράφων**.

Στις βραχώδεις κορυφές των δυο χωριών είναι απλωμένα λίγα από τα τείχη των αρχαίων πύργων που έδωσαν το όνομά τους στα δυο χωριά. Ελληνόπυργος το ένα, Ελληνόκαστρο το άλλο.

Τι μας έκανε να τα προσέξουμε και να τα επεξεργαστούμε; Η παρακάτω αναφορά του ερευνητή και συγγραφέα **Δημήτρη Φωτιάδη** στη βιογραφία του **Καραϊσκάκη**:

“Η μάνα του (τον Καραϊσκάκη), ως φαίνεται, πέθανε άμα ήταν οχτώ χρονών. Οι ξένοι καταφρόνησαν το παιδί πιότερο από ποτέ και γύρευαν μ’ αδιάκοπη δούλεψη να τους πληρώνει το ξεροκόμματο που τον δίναν να φάγει. Και τότε (ο Καραϊσκάκης) παίρνει την πρώτη μεγάλη απόφαση. Παρατάει τους Σαρακατσαναίους, φεύγει από το Μαυρομάτι και τραβάει για τη **Γράλιστα**, που βρίσκεται ίσαμε πέντε ώρες δρόμο από τη σημερινή Καρδίτσα. Κι εκεί, λίγο πιο κάτω από το χωριό, στη σπηλιά του Λώλου, στήνει το πρώτο λημέρι του. Είχε τη γη για στρώμα, προσκέφαλο την πέτρα... Μεγάλωνε σαν αγρίμι, ανάμεσα στ’ άλλα τ’ αγρίμια...”.

Ποια είναι η Γράλιστα και πού βρίσκεται η περιβόητη **Σπηλιά του Λώλου**; Τα δυο αυτά ερωτήματα μπήκαν στον τροχό της έρευνας κι απαντήθηκαν σχεδόν αμέσως! Γράλιστα λεγόταν παλιά το χωριό Ελληνόπυργος και η σπηλιά του Λώλου είναι λίγο χαμηλότερα από το χωριό,

που όμως ήθελε ψάξιμο...

Έτσι μπήκαμε στον χορό και χορέψαμε. Αλλά πώς; Τι μας έλαχε παραπάνω από τη γεωφυσική έρευνα που κάναμε και ποιες ήταν οι δικές μας ανακαλύψεις με τα ιστορικά στοιχεία και δεδομένα που σχετίζονται με τους δύο πιο πάνω οικισμούς;

Σάββατο 30 του Μάη ξεκινήσαμε από το Βόλο για να πάμε στον Ελληνόπυργο. Είδαμε πρώτα το γεωφυσικό ανάγλυφο και ένα πυργάκι να μαυρίζει στον χάρτη της “Ανάβασης”, σε κάμποση απόσταση ψηλότερα από τον οικισμό. Αποφασίσαμε να ανεβούμε στο βυζαντινό **Κάστρο του Φαναρίου**, από όπου θα μπορούσαμε να εκτιμήσουμε καλύτερα την όλη γεωμορφολογία κι απ’ όπου ευελπιστούσαμε πως θα είναι ορατή η πλαγιά κι ενδεχόμενα η θέση του Ελληνόκαστρου και της γύρω περιοχής του.

Δεν πέσαμε έξω. Από το ωραιότατο κάστρο του Φαναρίου αποκαλύφθηκε το

χωριό του Ελληνόκαστρου κι οι αλλεπάλληλες κορυφές των υπερυψωμένων λόφων που το πλαισιώναν.

Ευκαιρία λοιπόν να γνωρίσουμε έναν ορεινό όγκο, που συνήθως αδιάφορα προσπερνάμε.

Κατεβήκαμε, παίρνοντας το δρόμο για **Χάρμα** κι έπειτα για **Καππά**. Από κει ανηφορίσαμε για πέντε χιλιόμετρα, παράλληλα με το βαθύ ρέμα του Γραλιστιώτη, ως να πιάσουμε τα πρώτα σπίτια του Ελληνόπυργου. Αφήσαμε το χωριό στα αριστερά μας, χτισμένο σε μιαν ωραία πλαγιά με προσανατολισμό καλό κι ανηφορίσαμε αφού το οδόστρωμα συνέχιζε ασφαλτοστρωμένο. Τραβερσάροντας τις βόρειες πλαγιές του βουνού στρίψαμε τέλος εγκάρσια στο εσωτερικό μιας βραχώδους πλαγιάς μέχρι να δούμε στα δεξιά μας μικρή πινακίδα που έγραφε **“Προς Αρχαίο Κάστρο”**. Εκεί ξεπεζέψαμε και πήραμε το αχνό χωμάτινο δρομάκι που διέσχιζε ευχάριστο δρυόλογγο για χίλια

Αποψη του εσωτερικού χώρου του φρουρίου Φαναρίου, από το οποίο φαίνεται η κορυφογραμμή του Ελληνόπυργου.

Η περιτείχιση του κάστρου και η άποψη του
κάμπου των Τρικάλων από το Φανάρι.

Τα λείψανα του κάστρου στην κορυφή του Ελληνόπυργου.

οκτακόσια μέτρα, όσα έγραφε κι η πινακίδα. Στο τέρμα του δρομίσκου όπου υπήρχε πλάτωμα αποκαλύφθηκε μια έξοχη κι ίσως μοναδική εικόνα του μικτού αγραφιώτικου και πινδώου τοπίου. Το εκπληκτικό πανόραμα των αργιθεάτικων κορφών, του Κόζιακα και της οροσειράς Νότιας Πίνδου. Αλλά εκείνο που αποκάλυπτε η θέση του πλατώματος αυτού ήταν η μοναδική λήψη του συνόλου της ακραίας λεκάνης του κάμπου με το Μουζάκι και την Πύλη να δεσπόζουν και να συνεχούν άρρηκτα το ένα δίπλα στο άλλο...

Απερίγραπτη εικόνα. Οι δυο χαράδρες – τομές των βουνών, η πρώτη του **Πάμισου** με το Μουζάκι της Καρδίτσας στις παρυφές των αργιθεάτικων κορυφών και η δεύτερη του **Πορταϊκού** ποταμού με την Πύλη των Τρικάλων, στην απόληξη των δυσπρόσιτων πλαγιών του Κόζιακα. Η μια κωμόπολη δίπλα στην άλλη... Πήραμε ν' ανεβαίνουμε το καθαρό κι ευ-

διάκριτο μονοπάτι για την κορυφή του λόφου, όπου στέκει ακατάλυτο το τελευταίο υπόλειμμα του δυνατού κάστρου. Ύστερα από περπάτημα περίπου δέκα λεπτών βρεθήκαμε στην θεσπέσια κορυφή του βραχωμένου λόφου, όπου τα διπλά υπολείμματα του αρχαίου κάστρου. Τελικό υψόμετρο 848 μέτρα.

Καμιά ιστορική και αρχαιολογική πληροφορία δεν υπάρχει για την ταυτότητα αυτού του εντυπωσιακού και δυσπρόσιτου κάστρου. Από την κορυφή του Κάστρου αγναντέψαμε τις δυο χαρακτηριστικές χαράδρες του Πάμισου και του Πορταϊκού, την Καραβούλα, τον Κόζιακα, τα Τρίκαλα, τα Μετέωρα, και στο βάθος τον Όλυμπο. Περιττό να πούμε πως από εδώ ανοίχτηκε ολόκληρη η βεντάλια της Θεσσαλικής πεδιάδας με ένα εκπληκτικό αποτύπωμα πολύχρωμου ταπέτου, όμοιου με patchwork.

Επιστρέφοντας στον Ελληνόπυργο βαλήκαμε να ψάχνουμε την περίφημη σπη-

Άποψη του Ελληνόπυργου (Γράλιστα).

Ανηφορίζοντας το μονοπάτι για την κορυφή του Ελληνόπυργου.

Το πανόραμα των κορυφών της Νότιας Πίνδου με τη χαράδρα του Πάμισου στο βάθος και το Μουζάκι και την Πύλη των Τρικάλων δεξιά στο βάθος με την κορυφογραμμή του Κόζιακα.

Το αρχαίο τείχος του Ελληνόκαστρου με το Μουζάκι στο βάθος.

λιά του Λώλου, που έγινε διάσημη, αφού σε αυτή την τρύπα φέρεται να είχε μεγαλώσει ο Γιώργης Καραϊσκάκης και μάλιστα στα πιο κρίσιμα χρόνια της ζωής του. Από τα οχτώ του μέχρι τα δεκαοχτώ. Στο κατέβασμα συναντήσαμε τον μπαρμπα-Μήτσο με τα γίδια του να βοσκάνε πλάι από τα ρείθρα του δρόμου. Ο 79χρονος τσοπάνης ήταν ακριβέστατος. “Πίσω από το νεκροταφείο υπάρχει κατηφο-

ρικό δρομάκι που σε εκατό – διακόσα μέτρα φτάνει στη ρεματιά. Εκεί πάνω από τη ρεματιά μια τρούπα επάνω στο βράχο ήταν το λημέρι του ήρωα Καραϊσκάκη. Σκαρφάλωνε σχεδόν για νάμπει μέσα να κοιμηθεί...” Έτσι ακριβώς ήταν η τρούπα του γιου της καλόγριας... Από τον Ελληνόπυργο γλιστρήσαμε ως την πεδιάδα. Κι από κει ως το Μουζάκι. Ακολουθήσαμε την ανάποδη ροή του

Πάμισου μέχρι τη διασταύρωση για τη λίμνη Πλαστήρα. Παίρνοντας το δρόμο για τα χωριά τη λίμνης, όχι πάνω από διακόσια μέτρα ένας δρόμος ασφαλτοστρωμένος φεύγει αριστερά ακολουθώντας μια γραφική ρεματιά για το **Ελληνόκαστρο**.

Τον ακολουθούμε ανηφορίζοντας με απότομες κλίσεις για πέντε χιλιόμετρα.

Το χωριό Ελληνόκαστρο είναι κρυμμένο κάτω από την άκρη μιας ραχοκοκαλιάς σε μια απότομη στενωπό που συνιστά ο μεσοσπόνδυλος του Κάστρου από το

οποίο πήρε και τ' όνομά του το χωριό.

Μια μακριά βραχώδης κορυφογραμμή με κατεύθυνση ΝΑ προς ΒΔ δημιουργεί ένα σοβαρό αντίκλινο στις άλλες δυο βραχώδεις διατάξεις των ορεινόνευρων, που αποκαλούνται Ελληνόπυργος και Κρανιώτης.

Το Κάστρο που οι ντόπιοι αποκαλούν **Προφήτη Ηλία** διαθέτει στην κορφή του αρχαιολογικό χώρο, αποτελούμενο από μια σειρά αρχαίας οχύρωσης με διάσπαρτα κυκλώπεια τείχη.

Ως το πλάτωμα του Προφήτη Ηλία ανεβαίνει δασικός χωματόδρομος, καλοπατημένος, μήκους δυο χιλιομέτρων. Από το τέρμα του δρόμου, έξω από το εξωκλήσι του Προφήτη Ηλία, έχει χαραχθεί, μονοπάτι που ανηφορίζει με βοηθητική κουपाστή ως το κιόσκι κάτω από την ιδιαίτερα εντυπωσιακή βραχώδη κορυφή.

Από το σημείο αυτό και πάνω χρειάζεται να καλός εξοπλισμός, μεγάλη προσοχή, υπομονή και γνώσεις αναρρίχησης. Φτάνοντας όμως στην κορυφογραμμή αντικρίζουμε άλλο ένα εκπληκτικό πανόραμα ορεινών διαμελισμών, βαθιών κλίσεων καθώς και ανώμαλων διασκελισμάτων των πτυχών της ορεινής τρικέλας, πλαγιών, ρηγμάτων και κορυφώσεων. Είναι το Παλαιόκαστρο, ένα πραγματικό καραούλι στον κάμπο, τη στρατηγική θέση του οποίου υπογραμμίζουν τα ερείπια κάστρου. Το κάστρο είναι χτισμένο στην κόψη του βουνού, σ' έναν απότομο βράχο και δεσπόζει σε εντυπωσιακό πλάτωμα, θεμελιωμένο σε δυσπρόσιτη τοποθεσία. Ως το πλάτωμα του Προφήτη Ηλία έρχεται και ένας υποτυπώδης δρομάκος από το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου πάνω από το Μουζάκι. Το ψηλότερο σημείο του Κάστρου βρίσκεται σε ύψος 755 μέτρων και είναι μέσα στην καρδιά του αρχαίου τείχους.

Τα δυο κάστρα, του Ελληνόπυργου και του Ελληνόκαστρου που βρίσκονται το ένα απέναντι από το άλλο, τα χωρίζει το Μέγα Ρέμα που πηγάζει από τις κορυφές της Καψούνας και χύνεται στον Πάμισο. Θα επιστρέψουμε από τον ίδιο δρόμο μέχρι να μπούμε στο χωριό που το

Η σπηλιά του Λώλου στο κάτω μέρος του κάθετου βράχου, όπου εγκαταβιούσε ο Γ. Καραϊσκάκης από τα οκτώ του χρόνια ως τα 18 του.

πρώτο του όνομα ήταν «Χώρα Βουνίσια» και το άλλαξε μόλις το 1950, όταν μετονομάστηκε σε Ελληνόκαστρο λόγω του Παλιόκαστρου και του αρχαίου τείχους που κοσμεί την κορυφογραμμή του σε ένα από τα πιο απίθανα σημεία της ελληνικής βουνολογίας. Το χωριό είναι κτισμένο σε υψόμετρο 550 μέτρων κι έχει ωραία πρόσοψη στις ορεινές διατάξεις των Αγράφων (Καζάρμα, Βουτσικάκι, Σχιζοκάραβο, Τύμπανο και Καραβούλα). Το Ελληνόκαστρο ιδρύθηκε τον 14^ο με 15^ο αιώνα και κρατάει περί τους 50 μόνιμους κατοίκους που όλοι ασχολούνται με παραδοσιακά επαγγέλματα. Σημαντικές είναι και οι εκκλησίες του χωριού (Αγία Τριάδα, Κοίμηση Θεοτόκου και Ιωάννη Προδρόμου, του 17^{ου} -18^{ου} αιώνα). Ο γύρος των τριών βραχωδών νεύρων της περιοχής θα ολοκληρωθεί με το κλείσιμο της οδικής λαβίδας μέσω Κρυοπηγής, Ανθοχωρίου, Κερασιάς και Μορφοβουνίου, απέναντι από την είσοδο του

οποίου ένας δρόμος αριστερά οδηγεί σε 11 χιλιόμετρα στον Ελληνόπυργο. Η διαδρομή αυτή, προκειμένου να ολοκληρωθεί ο οδικός γύρος από τον Ελληνόπυργο στο Ελληνόκαστρο και πίσω στον Ελληνόπυργο, μέσω της λίμνης Πλαστήρα, είναι μια από τις ομορφότερες στο ελληνικό οδικό δίκτυο και θεωρώ πως αποκαλύπτει τις σπάνιες ομορφιές του αγραφιώτικου τοπίου σε μια ημι-ορεινή ζώνη από τις πιο άγνωστες της χώρας.

Συνοπτικά η διαδρομή μας είχε την παρακάτω πορεία:

Φανάρι – Καππά – Ελληνόπυργος – Μουζάκι – Χαράδρα Πάμισου – Ελληνόκαστρο – Κρυοπηγή – Ανθοχώρι – Κερασιά – Λίμνη Πλαστήρα – Διασταύρωση για Μορφοβούνι – Ελληνόπυργος – Φανάρι.

Η βραχώδης κορυφή του Ελληνόκαστρου.

